

מפעל דף היומי בעיון

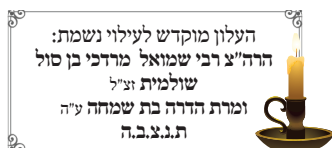
סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י, שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

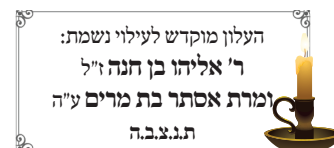
כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שיעורי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן ערוך אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות והתנועות | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

יום א' ג' כסליו - שבת ט' כסליו תשפ"ב

מסכת ראש השנה כ"ט-ל"ה

שבוע פרשת תולדות-ויצא

דף כ"ט

חרש שוטה וקטן אין מוציאין את הרבים ידי חובתן זה הכלל כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן...

כתב הב"י [סימן תקפ"ט] בשם הכל בו שאף חרש המדבר ואינו שומע שהוא כפקח לכל דבריו אינו מוציא את הרבים ידי חובתן, דכיון שאינו שומע אינו בר חיוב, וכן כתב הרשב"ץ בתשובה, והטעם משום שמצוות השופר תלויה בשמיעה שהרי מברכין "לשמוע קול שופר", וכיון שאינו שומע אינו מחויב בדבר, ואינו מוציא אחרים ידי חובתן. אבל חרש ששומע ואינו מדבר יוצאים בתקיעתו. וכן פסק השו"ע [סימן תקפ"ט ס"ב א].

טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו ואנדרוגינוס מוציא את מינו אבל לא את שאינו מינו...

א ויש בדבר זה חידוש, כי לכאורה היה מקום לומר שחרש שאינו שומע כיון שהוא פיקח לכל דבריו אינו פטור משמיעת תקיעת שופר אלא שהוא אנוס, וא"כ יוכל להוציא אחרים ידי חובה, אבל בדברי הראשונים מבואר שהוא לאו בר חיובא. ויש להסתפק בטעמם אם הוא משום שאינו דומה לאנוס רגיל דכאן אין לו כלל את חוש השמיעה ולא שייך כלל בצווי זה, או דס"ל דבכל אנוס ג"כ אמרינן דאינו יכול להוציא את הרבים ידי חובתן.

כתב הר"ן דטעם הדבר הוא משום שטומטום הוא ספק זכר וספק נקבה, ושמא הוא נקיבה וחבירו זכר, ואינו מוציא ידי חובה, אבל אנדרוגינוס הוא בריה בפני עצמה. וכתב הב"י [סימן תקפ"ט ס"ה] שמטעם זה גם לא שייך לומר בו שלא אתי צד נקבות ומפיק צד זכרות, ואפילו לעצמו לא יוכל לתקוע. והוסיף הב"י בשם המ"מ [פ"ב מהל' שופר ה"ב] שאפילו לפי השיטות שאנדרוגינוס הוא חציו זכר וחציו נקבה, יש לחלק בינו לבין חציו עבד וחציו בן חורין שאינו יכול לתקוע לעצמו דלא אתי צד עבדות ומפיק צד חירות, דאנדרוגינוס הוא בידי שמים וחציו עבד וחציו בן חורין הוא בידי אדם.

וכתב המשנ"ב [סימן תקפ"ט ס"ק ו'] שאף ביום טוב שני שהוא דרבנן אין טומטום מוציא את טומטום חבירו, ולא אמרינן בזה דספק דרבנן לקולא, ומכל מקום גם ביו"ט ראשון אם שמע טומטום תקיעה מחבירו חוזר ותקוע בלא ברכה. עוד כתב המשנ"ב דטומטום ואנדרוגינוס אף שחייבין לתקוע לא יברכו, דברכה דרבנן וספיקא לקולא.

משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהיו תוקעין בכל מקום שיש בו ב"ד...

כתבו הר"ן והרא"ש [סימן א'] שהרי"ף היה תוקע בבית דינו, וכן משמע שסובר ממה שהביא דין זה, ודרכו של הרי"ף היא להביא רק הלכות שנוהגות בזמן הזה. וכתב הרא"ש שטעמו משום שהוא היה מפרש שב"ד הוא לאו דווקא סנהדרין, אלא ב"ד מופלג וגודל בדורו, אבל תלמידיו אחריו לא נהגו

הודעה חשובה

ניתן להקדיש את העלון מידי שבוע להצלחה או לע"נ, וכן אפשר לפרסם ספרים בלבד בעמוד האחרון של העלון, העלון מודפס ב20,000 עותקים ומופץ בכל הארץ, מלבד זה הוא נשלח במייל לרבבות אנשים, ומהם זה נשלח לעוד רבבות רבות של אנשים, כך שמעיינים בו למעלה ממיליון איש מידי שבוע, בהקדשה אחת אתם מנציחים את יקירכם במפעל התורה וזיכוי הרבים מהגדולים בעולם, או זוקפים להצלחתכם את זכות הרבים ולימוד התורה של ציבור ענק זה, מעלת לימוד התורה היא הסגולה הבדוקה והמונחה יותר מכל הסגולות שבעולם, בסכום של 1,000\$ תוכלו לזכות בהקדשה זו, כל הקורס זוכה! רק שני הקדשות יופיעו מידי שבוע בעמוד הראשון של העלון! או פירסום של ספרים, עמוד שלם 1,000\$ וחצי עמוד 500\$, בפרסום זה אתם חוסכים הוצאות גדולות של הדפסה והפצה. לפרטים: בטלפונים או במייל המופיעים בתחתית העמוד. וכן ניתן לשלם בנדרים פלוס או בקהילות על שם מכון ראש פינה, ולכתוב שם את פרטי ההקדשה

כולל ומכון ראש פינה:

ולהלכה כתב השו"ע [שם ס"ה] דבבתי שוקים שרי לישא כפיו, והרמ"א כתב ויש מחמירין אם הם של עור.

דף ל"ב

אין פוחתין מעשרה מלכויות מעשרה זכרונות מעשרה שופרות רבי יוחנן בן נורי אמר אם אמר ג' ג' מכולן יצא...

ואמרינן בגמ' אמר רב הונא אמר שמואל הלכה כרבי יוחנן בן נורי, וכן פסק הטור [סימן תקצ"א], וכתב הטור שאע"פ שסגי בשלשה פסוקים כדעת ריב"נ נוהגין כת"ק לומר עשרה פסוקים. ומשמע מהטור שלדעת רבי יוחנן בן נורי אף לכתחילה סגי בשלשה פסוקים, וכתב הב"י שהר"ן כתב שאף ריב"נ מודה שלכתחילה צריך 'פסוקים ואינו חולק רק בדיעבד. וכתב הב"י שכן מוכח לשון המשנה "רבי יוחנן אמר אם אמר ג' ג' מכולן יצא" ולשון אם אמר... יצא משמע שהוא רק דיעבד.

ונראה שגם מלשון הרמב"ם מוכח שלכתחילה צריך לומר עשרה פסוקים, שכן כתב [פ"ג מהל' שופר ה"ח] "וצריך לומר בכל ברכה מהן עשרה פסוקים מעין הברכה, שלשה פסוקים מן התורה, ושלשה מספר תילים, ושלשה מן הנביאים, ואחד מן התורה משלים בו, ואם השלים בנביא יצא, ואם אמר פסוק אחד מן התורה ואחד מן הכתובים ואחד מן הנביאים יצא." עכ"ל. ומבואר להדיא שלכתחילה צריך לומר 'פסוקים ורק בדיעבד סגי בג' פסוקים.^ג

ועל פי הדברים האמורים בב"י כתב השו"ע [סימן תקצ"א ס"ד] "אומרים עשרה פסוקים של מלכויות, ועשרה של זכרונות, ועשרה של שופרות, בכל ברכה שלשה מהם של תורה שלשה של כתובים שלשה של נביאים..." ומוכח שלכתחילה חובה לומר עשרה פסוקים ולא סגי שלשה, וזה על פי מה שכתב בב"י ועל פי דברי הר"ן.

אין פוחתין מעשרה מלכויות...

כתב הר"ן בשם הגאונים [והובא ברמב"ן] שאע"פ שאין לפחות מעשרה מלכויות, אם רצה להוסיף מוסיף. ואע"פ שלכאורה משמע שיש מצוה מן המובחר בעשרה כנגד עשרה הלולין או עשרת הדיברות או עשרה מאמרות, כבר מצינו כיוצא בזה במגילה [דף כ"א ע"ב] דאיתא שם אין פוחתין מעשרה פסוקים בבית הכנסת ואמרו בגמ' שהם כנגד עשרה מאמרות ועשרת הדברות, ואעפ"כ מוסיפין עליהן כמה שירצו. וכן כתב הטור [סימן תקצ"א] והרא"ש [סימן ג'] בשם הראב"י וכן כתב המרדכי [סימן תש"כ] והמ"מ [בפ"ג מהל' שופר ה"ח] בשם הגאונים הובאו דבריהם בב"י. וכן פסק השו"ע [סימן תקצ"א ס"ד] "ואם רצה להוסיף על אלו עשרה רשאי".

ג ולא ידעתי איך מרן הב"י לא הביא בספרו ראייה מדברי הרמב"ם האלו.

לעשות כן. והר"ן כתב שטעם הרי"ף משום שאמרו בגמ' בי דינא דאקראי איכא בינייהו, והלכה כת"ק שתוקעין אף בב"ד דאקראי, ולכן תוקעין אף בב"ד של שלשה.^ד וכתב הר"ן שמ"מ אף להרי"ף צריך שיהיו ב"ד קבועין, שהרי מבואר בגמ' שההיתר לתקוע בפני ב"ד הוא רק בזמן ב"ד, וב"ד שאינו קבוע אין לו זמן.

אולם הרמב"ם [פ"ב מהל' שופר ה"ט] כתב "בזמן הזה שחרב הבית בכל מקום שיש בו בית דין קבוע, והוא שיהיה סמוך בארץ ישראל תוקעין בו בשבת". ע"כ. ומוכח שצריך שיהיו ב"ד סמוכין. וכתב הר"ן שכן דעת הרז"ה, והמ"מ כתב שכן היא דעת הרמב"ן [דרשות לר"ה סוף פ"ב]. והטור כתב שכל המפרשים פירשו שרק בבית דין של עשרים ושלשה תוקעין [וכן משמע ברא"ש].

ולפי"ז נראה שד' שיטות בדבר א. להרי"ף אליבא דהר"ן תוקעין אף בב"ד של שלשה, ואף שאינם סמוכין, ואף שהם בחו"ל ואין צריך שיהיה ב"ד מופלג בדורו. ב. להרי"ף אליבא דהרא"ש תוקעין אף בב"ד של שלשה ואף שאינם סמוכין ואף שהם בחו"ל, ובלבד שיהיו בית דין מופלג וגדול בדורו. ג. להטור בעינן דווקא ב"ד של כ"ג, וכן משמע ברא"ש. ד. להרמב"ם אף בב"ד של שלשה תוקעין בו ובלבד שיהיו סמוכין ובא"י.

השו"ע [סימן תקפ"ט ס"ד] לא הזכיר כלל שתוקעין בב"ד, ומשמע שסובר שאינו נוהג בזמן הזה וכשיטת הרמב"ם והרא"ש שהם רוב עמודי הוראה.

דף ל"א

אין כהנים רשאים לעלות בסנדליהן לדוכן...

בגמ' בסוטה מבואר שהטעם הוא שמא תיפסק רצועה מסנדלו ויטיב למקטריה וחבירו מברכין ואתו למימר בן גרושה או בו חלוצה הוא ולפיכך הלך וישב לו. וכתב הב"י [סימן קכ"ה] בשם ההגהות מימוניות שלפי"ז בבתי שוקיים שלא שייך לומר בהם שתיפסק הרצועה מותר לישא כפיו. והסתפק הב"י אם גם בבתי שוקיים של עור מותר, או שמא לא פלוג רבנן והוא בכלל נעליים, וכן נראה שדעתו נוטה יותר בדעת ההגהות מימוניות, אלא שכתב שהרמב"ם [פ"ד מהל' תפילה ה"ן] כתב שלא יעלו הכהנים לדוכן בסנדליהם אלא עומדין יחפים, ומשמע שהכל אסור ואף בתי שוקים, אלא שרבינו מנוח כתב שגם להרמב"ם בתי שוקים מותר ולא בא אלא למעט מנעלים.

ב ונראה שהרא"ש והר"ן פליגי בדעת הרי"ף דלדעת הרא"ש אף להרי"ף בעינן ב"ד מופלג וגדול בדורו, ולדעת הר"ן בכל ב"ד קבוע של שלשה סגי ודוק. ונראה ששורש מחלוקתם תלוי בענין ב"ד אקראי.

וכתב הר"ן שגם הרמב"ם [בסדר תפילותיו שבסוף ספר אהבה] כתב פסוק זה.

והטור כתב בשם הרא"ש שאין לשנות ממטבע שנהגו אבותינו, ויש לסיים בפסוק ותקעתם בחצוצרות, וכשם שתרועה בלא שופר מקרי שופר כן תקיעה בלא שופר מקרי שופר, ומשום דכתיב ביה חצוצרות לא גרע, וכן מוכח בירושלמי שהיו משלימים בפסוק זה לשופרות.

ונראה שיש חילוק בין טעמו של הרא"ה שמסיימים בפסוק ותקעתם בחצוצרות לטעמו של הרא"ש, שלהרא"ה מה שזכר בפסוק זה חצוצרות מגרע, אלא שאין להקפיד על זה כ"כ, כיון שהלכה כריב"ז ואין אנו צריכים לפסוק זה אלא בשביל להשלים בתורה, ובשביל זה אפשר לסמוך על דרשת הספרי שדרש מפסוק זה שופרות. ולהרא"ש מעיקר הדין אפשר להשלים בפסוק זה, ואפילו בלא דרשת הספרי, דמה שזכר בו חצוצרות אינו מגרע מלשון תקיעה שבו, ולפי סברתו אפשר לסמוך על פסוק זה גם לג' הפסוקים של שופרות, משא"כ לפי סברת הרא"ה אין לסמוך על פסוק זה להשלים ג' שופרות, אלא רק בשביל להשלים בתורה.

וכתב הדרכי משה [ס"ק ד'] שהמנהג כדברי הרא"ש. ולהלכה פסק השו"ע [סימן תקצ"א ס"ו] וז"ל "יש קוראים תגר על מה שנוהגים להשלים פסוקי שופרות בפסוק וביום שמחתכם שאין מזכיר בו שופר אלא חצוצרות, והרא"ש והר"ן כתבו לקיים המנהג". עכ"ל.

מתחיל בתורה ומשלים בנביא...

כתב הר"ן שמוכח שלפי דעת ת"ק הכתובים נאמרים באמצע, שהרי אם מתחיל בתורה ומשלים בנביא מוכח שהכתובים באמצע, ואף רבי יוסי לא חלק ע"ז. וכן כתב רבינו האי גאון ז"ל שכן היא מסורת בידם, והרמב"ן הוכיח כן ממסכת סופרים [פרק י"ח ה"ג] שבכל מקום דברי קדושה שהם הכתובים, קודמים לדברי קבלה שהם הנביאים. וכתב הר"ן שאפשר שהטעם הוא משום מעלין בקודש ואין מורידין, ודברי הנביאים קדושים יותר מדברי הכתובים, ולכן יש להקדים את הכתובים לנביאים, ומכל מקום יש להתחיל בתורה, משום שהיא התחלה מעליא.

והרא"ש [סימן ג'] כתב שהטעם שמקדימים את הפסוקים של הכתובים לפסוקים של הנביאים הוא משום שאנו אומרים את הפסוקים שבספר תהילים שאמרן דוד שקדם לנביאים. [ולפי דבריו בכתובים המאוחרים לנביאים לא שייך טעם זה, ודלא כטעם הר"ן וכמשמעות הרמב"ן שכל דברי כתובים קודמים לנביאים, ואפילו כתובים המאוחרים].

השו"ע [סימן תקצ"א ס"ד] פסק הלכה שאומרים שלשה של כתובים קודם לשלשה של נביאים.

העובר לפני התיבה ביו"ט של ר"ה השני מתקיע...

הקשו בגמ' אמאי אין תוקעין בתפילת שחרית דהא זריזין מקדימין למצות, ואמרו אמר רבי יוחנן בשעת השמד שנו,

פירשו בגמרא [דף לב ע"ב] דהכי קאמר רבי יוסי משלים בתורה ואם השלים בנביא יצא. ופסק הטור [סימן תקצ"א] הלכה כרבי יוסי. וכתב הב"י שכן כתבו הר"ף והרא"ש [סימן ג'] והסמ"ג [וכן כתב הרמב"ם פ"ג מהל' שופר ה"ח והב"י לא הזכירו]. וכתב הר"ן שאף שסתם משנה אינה כרבי יוסי נקטינן כוותיה, משום שאמרו בגמ' ותיקין היו משלימין בתורה, ונמצא שיש מעשה רב כרבי יוסי. והסמ"ג כתב שאפשר שחכמים מודים לרבי יוסי שיכול להשלים בשל תורה, ומה שאמרו בנביא היינו אפילו בנביא וכ"ש בתורה, וכתב שמנהגו להשלים בשל תורה.

זכרון שיש בו תרועה...

כתב הר"ן דכיון שקיי"ל [עירובין דף מו ע"ב] דרבי יהודה ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי א"כ ה"ה כאן ואפשר להזכיר בשופרות פסוקים שמוזכר בהם תרועה אף שאין מוזכר בהם שופר ותמה על הר"ף והרמב"ם שלא כתבו דין זה גם הטור כתב דהלכה כרבי יוסי והב"י תירץ שהר"ף והרמב"ם לא הזכירו דין זה משום שכיון שיש לנו פסוקים רבים שאפשר לעשותם גם אליבא דרבי יהודה עדיף לעשותן ואם היו מזכירים שהלכה כרבי יוסי היה משמע שכך יש לנהוג.

מיהו כתב הר"ן שזהו דווקא בתרועה סתם אבל תרועה שזכר בה חצוצרות אין לאומרה כיון שבר"ה צריך לתקוע בשופר דווקא ולא בחצוצרות.

להשלים בפסוק ותקעתם בחצוצרות

ולפי"ז כתב עוד הר"ן שאותם שנהגו לומר בסוף השופרות את הפסוק "ותקעתם בחצוצרות" [במדבר י' י'] טעות הוא בידם, ואע"פ שבכל מקום שיש במקדש חצוצרות יש שופר, ומשום שצריך להזכיר של שופר דוקא, ולכן יש לומר בסוף השופרות את הפסוק "לא הביט און ביעקב... ותרועת מלך בור" [במדבר כ"ג כ"א]. וכן דעת הרמב"ן והרשב"א, אבל דעת הרא"ה שאפשר להזכיר את הפסוק ותקעתם בחצוצרות, משום שיש בו שם תקיעה, ועדיף לומר פסוק זה משום שדורשים ממנו בספרי [בהעלותך פסקא ע"ז] מלכויות זכרונות ושופרות, ותקעתם – שופרות, והיו לכם לזיכרון – זכרונות, אני ה' אלוקיכם – מלכויות, וכיון שפוסקים הלכה כדעת ריב"ז שאם אמר ג' ג' מכולן יצא, אין צריך לדקדק כל כך בפסוק זה, ואף שצריך שיהיה משלים בתורה גם פסוק זה מהני להחשב משלים בתורה על פי הדרשא של הספרי הנ"ל.

ד ומשמע דבלא טעם זה לא מהני הא דקיי"ל דהלכה כרבי יוסי דנימוקו עמו משום שלא אמרינן כן נגד סתם משנה. ה ונראה לי שדעת הרא"ה היא שבמה שהוא לעיכובא יש לחוש שמא אין פסוק זה עולה לשופרות, אבל במה שאינו לעיכובא אין צריך לחוש ולכן לג' שופרות שהם לעיכובא אין פסוק זה עולה אבל להשלים בתורה שאינו לעיכובא עולה.

השמים יסייעוהו לעשות כהוגן. וכתב המשנ"ב שאם מתפלל מתוך הסידור והמחזור, לכו"ע דינו כמובטח ויתקע.

כתב המשנ"ב [ס"ק י"ז] שבמקומות שנהגו לחלק ולתת תקיעות דמיושב לאחד ודמעומד לאחר, או לחלק גם את הסדרים מלכויות לאחד זכרונות לאחר ושופרות לאחר, יעשו כמנהגם כי ישראל קדושים הם ומחבבין המצות.

שופר של ר"ה אין מעבירין עליו את התחום וכו'...

רש"י [ד"ה שופר] פירש אין מעבירין עליו את התחום היינו לצאת מחוץ לתחום לשמוע שופר, והטור פירש להוציא את השופר מחוץ לתחום, וכתב הב"י [סימן תקפ"ו] ששניהם אמת דשניהם אסורים.

כתב הטור בשם רבנו יונה שאע"פ שאסור לעבור אפילו על שבות בשביל שופר, מ"מ מותר לומר לעכו"ם לעבור על שבות בשופר, דהויא שבות דשבות במקום מצוה ושרי. אך כתב הטור שדעת התוס' בשבת [דף קכ"א ע"א ד"ה אין] דאפילו שבות דשבות במקום מצוה אסור.

וכתב הב"י שדעת הרמב"ם [פ"ו מהל' שבת הלכה ט' י'] כדעת רבנו יונה. ולהלכה פסק השו"ע [סימן תקפ"ו סכ"א] דמותר לעשות שבות בשופר על ידי אינו יהודי דהוי שבות דשבות במקום מצוה דשרי.

וכתב המשנ"ב [ס"ק פ"ו] דלפי"ז אפשר שאפילו במקום שיש לו שופר רק שאינו של איל מותר להביא שופר של איל על ידי נכרי מחוץ לתחום, דמצוה מן המובחר בשופר של איל.

אבל אם רצה ליתן לתוכו מים או יין יתן...

כתב המשנ"ב [סימן תקפ"ו ס"ק פ"ט] דאע"ג שמתקנו בכך כיון דלא מינכרא מילתא דהוי עובדא דחול שהרי מדיחין כלים ביום טוב ושרי. וכתב בשער הציון דמקורו מהריטב"א [ל"ב ע"ב].

דף ל"ג

אמר ר"א אפילו בשבת ... לא קשיא כאן בקטן שהגיע לחינוך כאן בקטן שלא הגיע לחינוך...

רש"י [ד"ה קטן] פירש דקטן שהגיע לחינוך מתעסקין בהו שילמדו, וכל שכן שאין מעכבין.

והרי"ף פירש בזה ב' פירושים פירוש אחד דבקטן שהגיע לחינוך מתעסקין עמו ובקטן שלא הגיע לחינוך אין מתעסקין עמו, והוא כפרש"י. פירוש שני איפכא דקטן שהגיע לחינוך אין מתעסקין עמו, וקטן שלא הגיע לחינוך מתעסקין עמו.

ומבואר בראשונים שהכל קאי על שבת, ומשמע דביו"ט מתעסקין עם קטן בין אם הגיע לחינוך, ובין אם לא הגיע לחינוך.

ופרש"י "אויבים גזרו שלא יתקעו והיו אורבין להן כל שש שעות לקץ תפלת שחרית לכך העבירוה לתקוע במוספין" וכתבו התוס' [ד"ה בשעת] דאע"פ שבטל השמד לא עבדינן כדמעיקרא, דחיישינן שמא יחזור הדבר לקלקולו. והר"ן הביא שהירושלמי [ר"ה פ"ד ה"ח] מפרש שהאויבים דימו שנתאספו לתקוע תרועת מלחמה, ועמדו עליהם והרגום, ולכך תיקנו תקיעות וברכות במוסף דכי חזו דקרו בקריאת שמע ומתפללין וקורין בתורה וחוזרין ומתפללין ותוקעין, אמרי בנימוסייהו אינון עסקין כלומר בחוקותם ובתורתם.

והקשה הר"ן למה צריך לטעם זה, תיפו"ל שהתקיעות צריכות להיות לפי סדר הברכות מלכויות זכרונות ושופרות, וברכות אלו אומרים רק במוסף ולא בשחרית, ומכאן הוכיח בעל המאור שמעיקר הדין יש לומר בכל התפילות בר"ה תשע ברכות ולא שבע, וכתב הר"ן שאין מנהגם של ישראל כן, אלא אין מתפללין תשע ברכות רק בתפילת מוסף, וכתב שכן מבואר בירושלמי [שבועות פ"א ה"ד], ודחה את הראיה מסוגיין דהא דמקשינן שיתקעו ביוצר היינו שיתקנו להתפלל תשע ברכות בתפילת שחרית ויתקעו בה.

השני מתקיע...

הרא"ש [סימן ד'] הר"ן והטור [סימן תקפ"ה] כתבו לדייק מדקאמר מתקיע ולא אמר תוקע, שאחר תוקע ולא השליח ציבור. וכתב הרא"ש שאין הטעם משום הפסק, אלא הטעם הוא כדי שלא יטרף השליח ציבור, ואם הוא מובטח שחוזר לתפילתו רשאי לתקוע. וכתב הטור שכן כתב בעל העיטור וז"ל "מסתברא שאם שליח ציבור יודע לתקוע הרשות בידו, אלא מנהג הראשונים שהיו זריזין במצות ומחבבין אותן, כל אחד ואחד נוטל חלקו כדי לקבל שכר". עכ"ל. וכתב הטור שכן כתב הר"ר יחיאל ז"ל.

וכתב הב"י שלפי"ז תקיעות דמיושב שלא שייך בהם הטעם דשמא יטעה בברכות יכול גם השליח ציבור לתקוע. והדרכי משה [ס"ק ב'] כתב בשם הרמב"ם [פ"ג ה"א] שהתוקע מיושב ראוי לו לתקוע מעומד, על דרך המתחיל במצוה אומרים לו גמור, וכן כתב האורחות חיים [הל' תקיעת שופר סימן ט"ז].

ולהלכה פסק השו"ע [סימן תקפ"ה ס"ד] "אחר תוקע ולא ש"צ, כדי שלא יתבלבל; ואם הוא מובטח שחוזר לתפלתו, רשאי לתקוע". וכתב הרמ"א "ודוקא תקיעות שעל סדר התפלה אסור לשליח צבור לתקוע, אבל תקיעות שתוקעין מיושב, דהיינו קודם שמתפללין מוסף, מותר לשליח צבור לתקוע ואם אין השליח צבור תוקע מיושב, ראוי שאותו התוקע יתקע גם כן על סדר הברכות, כי המתחיל במצוה אומרים לו גמור". עכ"ל.

וכתב המשנ"ב [ס"ק י"ד] דאם הש"צ אינו מובטח שהוא חוזר לתפלתו, ואין אחר שיודע לתקוע, דעת המג"א [ס"ק ט'] שלא יתקעו עד אחר התפילה, וכל שכן כשכבר יצא בתקיעות דמיושב. אולם דעת הט"ז [ס"ק ה'] שיתקע מעומד, ולא יבטל את המצוה לתקוע לפי סדר הברכות, ויש לו לבטוח שמן

שיעור תקיעה כשלש תרועות שיעור תרועה כשלש יבבות...

רש"י כתב [ד"ה שלש] דג' יבבות הם ג' קולות כל שהוא, וכן פירש הר"ח, וכן הוא בירושלמי "אי זהו תרועה כתלת דקיקין".

וכתבו התוס' [ד"ה שיעור] והרא"ש [סימן י'] דלפי"ז צריך ליזהר בשברים שלא יאריך בכל שבר כשלש יבבות שהן שלש כוחות כל שהוא, שאם יאריך בהם יצא מכלל שבר ונעשה תקיעה, שהרי שיעור תקיעה הוא כשלשה קולות שהן כל שהוא. וכתב הב"י שאע"פ שהתקיעה של התשר"ת ושל התש"ת גדולה מן התקיעה של התר"ת, שהרי השברים ארוכים מהיבבות, וא"כ לכאורה אין לפסול אם האריך בשברים כשיעור ג' יבבות, כיון שאין זה בסדר של תר"ת אלא בסדר של תש"ת, ושם אין האריכות נחשבת לתקיעה, דהא תקיעת התש"ת ארוכה היא, מ"מ כל שיש בשברים שיעור של תקיעה של תר"ת יצא מכלל שבר ונעשה תקיעה, ופסול אף לסדר של תשר"ת ותש"ת.

אולם כתבו התוס' והרא"ש, שהריב"ם והריב"א מפרשים שכל יבבא היא שלש כוחות כל דהוא, וג' יבבות הם ט' כוחות, וזה שיעור התרועה, וכן שיעור התקיעה, ולפי דבריהם אפשר להאריך קצת בשברים כל שלא הגיע לתשעה כוחות, ומאידך לפי דבריהם צריך להאריך בתקיעה של תשר"ת כשיעור שלשה שברים וג' יבבות שהם ט' כוחות. וכן כתב המרדכי [סימן תש"כ]. וכתב הסמ"ג [עשין מ"ב ק"ח ע"ד] שנראין דברי ריב"א וריב"ם.

ולהלכה כתב השו"ע [סימן תק"צ ס"ג] וז"ל "וי"א ששיעור תקיעה כתרועה, ושיעור תרועה כשלשה יבבות דהיינו ג' כחות בעלמא כל שהוא, והם נקראין טרומיטין, ולפי זה צריך ליזהר שלא יאריך בשבר כשלשה טרומיטין, שאם כן יצא מכלל שבר ונעשה תקיעה, וצריך להאריך בתקיעה של תשר"ת יותר מבשל תש"ת, ובשל תש"ת יותר מבשל תר"ת, ומיהו אם מאריך הרבה בכל תקיעה אין לחוש, שאין לה שיעור למעלה, וכן בתרועה יכול להאריך בה כמו שירצה, וכן אם מוסיף על ג' שברים ועושה ד' או ה', אין לחוש. וי"א ששיעור יבבא ג' טרומיטין, ושיעור תרועה כשלשה יבבות, שהם ט' טרומיטין, ושיעור תקיעה ג"כ תשעה טרומיטין כתרועה, ולפי זה אין לחוש אם האריך קצת בשברים, וצריך להאריך בתקיעה של תשר"ת כשיעור י"ב טרומיטין. ומי שלא האריך בתקיעה כשיעור הזה והאריך בשברים, לא קיים מצוה לא כמר ולא כמר. עכ"ל. והרמ"א כתב "ויש אומרים דאין לחוש אם האריך בשברים קצת, ובלבד שלא יאריך יותר מדאי וכן נוהגין".

וכתב המשנ"ב [ס"ק ז'] שלב' הדעות שהביא השו"ע שיעור התקיעה הוא כתרועה, אלא שנחלקו בשיעור התרועה דלהי"א הראשון הוא ג' כוחות קטנים, ולהי"א השני הוא ט' כוחות קטנים, וממילא נפ"מ לשיעור התקיעה.

ונחלקו הרא"ש והר"ן מה הדין לפירוש הראשון בקטן שלא הגיע לחינוך, הרא"ש [סימן ז'] כתב שאין מעכבין אותו, ואין אומרים לו תקע. והר"ן כתב שמעכבין אותו, וכתב הר"ן שאע"פ שקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין עליו להפרישו, זהו דווקא בדבר שאינו מפורסם ולא נפיק מיניה חורבא, אבל תקיעת שופר שיש לה קול מעכבין אותו כדי שלא יבואו להתיר לתקוע בשופר בשבת. וכתב הר"ן שהעיקר כפירוש הראשון דקטן שהגיע לחינוך מתעסקין עמו כדי שילמד, והוכיח כן מהירושלמי.

והרא"ש [סימן ז'] כתב שהר"י הקשה על פרש"י דכיון שהגיע לחינוך ואין מצות היום בשופר היכי אמרינן ליה למיעבד איסורא, ועוד קשה דלרש"י קטן שלא הגיע לחינוך אין מעכבין אותו מלתקוע אבל לכתחילה לא אמרינן ליה תקע, ואמאי הרי אפילו בהגיע לחינוך שרי להתעסק עמו כדי ללמדו, ולפיכך פירש כפירוש השני שהביא הר"ף דבהגיע לחינוך אין מעכבין אותו, אבל לכתחילה לא אמרינן לו תקע כיון שיש איסורא דרבנן ובקטן שלא הגיע לחינוך מתעסקין עמו כיון שלא הגיע לחינוך.

והרמב"ם [פ"ב ה"ז] כתב שקטן שלא הגיע לחינוך אין מעכבין אותו מלתקוע, וכתב הב"י שהוא מפרש כפירוש הרא"ש בשם ר"י.

כתב הר"ן דהאדמותר להתעסק עמהם בשבת, היינו בשבת שהיא יו"ט של ר"ה, אבל בשבת שאינה בר"ה אסור, וכן הוא בירושלמי [ר"ה פ"ד ה"ט], וכן נראה מדברי הרא"ש.

אולם הרמב"ם כתב "התינוקות שלא הגיעו לחינוך אין מעכבין אותן מלתקוע בשבת שאינה יום טוב של ראש השנה כדי שילמדו". עכ"ל. וביאר המ"מ שסובר שדוקא בשבת שאינה של יו"ט אין מעכבין אותן מלתקוע, אבל בשבת שהיא של יו"ט מעכבין, שלא יאמרו שתוקעין ביו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת. וכתב המ"מ שכן נראה מהירושלמי.

וכיו"ב כתב הר"ן בשם רבינו אפרים, שעכשיו אסור לתקוע לכל קטן בשבת ואפילו בשבת של ר"ה, ומה שהתירו בגמ' הוא בזמן שהיתה תקיעת שופר דוחה את השבת, וכן דעת הרז"ה, ואע"פ שהרי"ף כתב דין זה בהלכות, אפשר שהוא לשיטתו שסובר שגם היום תוקעין בשופר בר"ה שחל להיות בשבת במקום ב"ד קבוע.

אולם כתב הר"ן שדעת הרמב"ן אינה כן, אלא כיון שהגאונים כולם כתבו בחיבוריהם, משמע שהם סוברים שאף במקום שאין תוקעין בשופר בשבת מותר להתעסק עם התינוקות לתקוע, דהגזירה דרבה אינה אלא בתוקע לשם מצוה, ולא בתוקע להתלמד, וכיון שאיסור התקיעה בשבת אינה אלא שבות, מותר לצורך מצוה שהם צריכין להתלמד כדי לתקוע למחר ולחנכם במצוות.

והנה השו"ע והרמ"א נחלקו לדעת רש"י דהתרועה היא ג' כוחות, אם האריך בשברים כשיעור ג' כוחות כל דהוא, לדעת השו"ע פסול משום שיצא מכלל שברים ונעשה תקיעה, וביאורו הוא כמ"ש בב"י שאע"פ שהתקיעה של התש"ת והתשר"ת היא ארוכה, כיון שנעשה כתקיעה של התר"ת הוא פסול. ודעת הרמ"א [כפי שפירשו המשנ"ב ס"ק ט'] אין להאריך בשברים של התש"ת עד ג' שברים שהם ט' טורמיטין והוא שיעור התקיעה שלו, ובשברים של התשר"ת אין להאריך יותר מ"ב טורמיטין שהוא שיעור התקיעה שלו, אבל אין לחוש אם יעשה שבר בתש"ת כשיעור התקיעה של התר"ת, כיון שלהך צד שהתרועה היא שברים, התקיעה ארוכה יותר.

והנה מכל משנ"ת עולה ששיעור התקיעה צריך להיות כשיעור התרועה, וכיון שיש ספק בתרועה גם שיעור התקיעה משתנה, ובתשר"ת שיעור התקיעה הוא כשיעור שברים ותרועה, ואולם אין דעה זו מוסכמת כי הר"ן אחרי שהביא שיטה זו הביא את שיטת הראב"ד [השגות ודרשות הראב"ד לר"ה] שסובר שלמסקנת הגמ' אין שיעור התקיעה כשיעור התרועה, אלא בכל אופן שיעור התקיעה הוא ט' טרימוטין, ואין חילוק בזה בין הסדרים של התשר"ת התש"ת והתר"ת, בכולן זהו שיעור התקיעה, ועיי"ש שהאריך בפירוש הסוגיא לדידיה.

וכתב הב"י בשם המ"מ שהרמב"ן [ר"ה ל"ד ע"ב ובדרשותיו לר"ה פ"ח] והרשב"א הסכימו לפירוש זה, ששיעור התקיעה הוא בכל אופן כשיעור ג' שברים, שהם תשעה טרימוטין והכל שיעור אחד. והר"ן כתב שיש להחמיר כפירוש הגאונים ולהאריך בתקיעת התשר"ת יותר משיעור זה, אולם המ"מ כתב שהעיקר כפירוש הראב"ד. וכפי המבואר לעיל השו"ע פסק דלא כשיטת הראב"ד אלא החמיר כפירוש הגאונים.

מר סבר גנוחי גנח ומר סבר ילולי יליל...

כתב הטור [סימן תקצ"ז] שנחלקו רש"י ובעל העיטור מהם השברים, שרש"י פירש דשברים ארוכים מיבבות, אבל בעל העיטור כתב ששיעורם שווה, ובין השברים ובין התרועה הם שלשה קולות קטנים מופסקים, אלא שבשברים יש הפסק בין הקולות כדרך הגנוח [ולכן נקרא שברים שהקול נשבר ומפסק], ובתרועה אין הפסק בין הקולות כדרך המילל.

והב"י פירש את דברי בעל העיטור בשני דרכים.

א. דעת בעל העיטור כדעת הריב"ם והריב"א שהתרועה היא ט' כוחות, ולא כרש"י שהיא ג' כוחות, ושיעור השברים והתרועה שווה שגם השברים שיעורם הוא ט' כוחות, והשברים הם כשלשה קולות מופסקים וארוכים קצת [שכל קול שווה לג' קולות של התרועה], והתרועה היא ט' כוחות קצרים שאינם מופסקים.

ב. גם בעל העיטור סובר כדברי רש"י שהתרועה היא ג' קולות, אלא שלדעת רש"י החילוק בין שברים לתרועה הוא שהשברים ארוכים מהתרועה, ולדעת בעל העיטור השברים

והתרועה שוים באורכן, אלא שבשברים יש הפסק בין קול לקול, ובתרועה אין הפסק בין קול לקול, וממילא שיעור ג' קולות מופסקים גדול משיעור ג' קולות מחוברים, מחמת ההפסק שיש ביניהם. וכתב הב"י שפירוש זה עיקר.

וכתב הטור שלפי דעת בעל העיטור אין צריך להאריך בתקיעה של התש"ת יותר מהתקיעה של התר"ת, כיון ששיעורן שווה, משא"כ לפירוש רש"י יש להאריך בתקיעה של התש"ת יותר מהתקיעה של התר"ת.

הטור כתב שדעת הרמב"ם היא כדעת בעל העיטור, והב"י כתב שאין זה מפורש ברמב"ם, כי הרמב"ם [פ"ג מהל' שופר ה"ד] כתב רק ששיעור שלשה שברים הוא כתרועה, אבל מדברי המ"מ נראה שמפרש דעת הרמב"ם כדברי בעל העיטור. וכתב הב"י שיש שגורסים בדברי הטור הרמב"ן במקום הרמב"ם.

שברים תרועה בנשימה אחת או בב' נשימות

כתב הטור בשם ר"ת שג' השברים צריך לעשותן בנשימה אחת שכולן הן תרועה אחת, אבל ג' שברים ותרועה דתשר"ת אין לעשות בנשימה אחת, דגנוחי ויליל בנשימה אחת לא עבדי אינשי, וכן כתבו רוב המפרשים שחשבו ל' קולות בתקיעות, אבל הרי"ץ גיאת כתב שצריך לעשותן בנשימה אחת, ולכן לא חשב אלא כ"ז קולות. וכ"כ הרא"ש [סימן י'] וכתב שאע"פ שאין דרך האדם לגנוח ויליל בנשימה אחת, מ"מ הכל תרועה אחת, וצריך שתהיה בלי הפסק. וכתב הב"י שדברי ר"ת הובאו במרדכי [סימן תש"כ] ובר"ן וכן דעת הראב"ה [סימן תקמ"ב].

ומבואר במרדכי שם שמחלוקת ר"ת והרא"ש תלויה בהא דאיתא בסוכה [דף נ"ג ע"ב] דלרבי יהודה דסובר דתקיעה ותרועה חדא היא אין להפסיק ביניהם, והרא"ש מפרשה שיש לעשותן בנשימה אחת, אולם רש"י [סו] פירש שאין להפסיק יותר מכדי נשימה ומשמע שכדי נשימה יש להפסיק, וזה כדעת ר"ת.

וכתב הב"י שאף לדעת הרא"ש ודעימיה שיש לעשותן בנשימה אחת, יש להפסיק ביניהם מעט וכ"כ התרומת הדשן [שו"ת סימן קמ"ב].

ודעת הרמב"ן [הובא בר"ן] שיש לעשותן בנשימה אחת.

והמ"מ [פ"ג ה"ג] כתב לדייק מדברי הרמב"ם שסובר שאין צריך לעשותן בנשימה אחת מדחיב ל' קולות, אבל כתב שיש לחוש לדברי הרמב"ן. וכתב הב"י שיש לדייק מדברי המ"מ שאף לדעת האומר שאין צריך לעשותן בנשימה אחת אינו חייב לעשותן בשתי נשימות, אלא שאם רצה לעשותן בשתי נשימות רשאי, וכתב הב"י שמ"מ מדברי המרדכי והגהות אשר"י משמע שעדיף לעשותן בב' נשימות.

וכתב הב"י שלכא' היה צריך לעשות את התשר"ת ו' פעמים, ג' בנשימה אחת וג' בשתי נשימות, והטעם שאין העולם נוהגין כן אפשר שהוא משום שסומכין על דעת

עוד כתב [ס"ק כ'] שבמקומות שנוהגין לעשותן בנשימה אחת אין לשנות ממנהגן, ואפילו לדעת הרמ"א עם עשאו בנשימה אחת יצא ידי חובה.

תקיעה ותרועה בנשימה אחת

כתב הטור [סימן תקצ"ז] שאם תקע תקיעה ותרועה ותקיעה בנשימה אחת לכאורה לא יצא ידי חובתו, משום שצריך שתהיה תקיעה לפני התרועה ואחרי התרועה, וכיון שתקע בנשימה אחת אין כאן לא ראש ולא סוף, אך כתב שמהירושלמי משמע שיצא, דאיתא שם אם עשאו בנפיקה אחת יצא. ומקורו מהרא"ש [סימן י'] וביאר הב"י שהרא"ש והטור סוברים שכיון שבירושלמי מבואר שיצא יד"ח הכי נקטינן, וכן נראה מדברי הר"ן. אבל רבינו ירוחם [נ"ו ח"ב ה"ב] כתב בשם הרא"ש וקצת מפרשים שלא יצא ידי חובה, נראה שפירש דעת הרא"ש שנוקט שלא יצא, וכתב הב"י שבתוספתא [ר"ה פ"ב ה"ב] איתא תקע והריע ותקע בנשימה אחת לא יצא.

ולהלכה פסק השו"ע [סימן תקצ"ז ס"ה] וז"ל "אם תקע תר"ת בנשימה אחת יצא, ויש מי שאומר שלא יצא". עכ"ל. וכתב המשנ"ב [ס"ק כ"ב] שהגר"א בביאורו הכריע כדעה הראשונה שיצא.

דף ל"ד

אתקין רבי אבהו בקיסרי תקיעה שלשה שברים תרועה תקיעה מה נפשך אי ילולי יליל לעביד תקיעה תרועה ותקיעה ואי גנוחי גנח לעביד תקיעה שלשה שברים ותקיעה מספקא ליה אי גנוחי גנח אי ילולי יליל...

הרא"ש [סימן י'] והר"ן כתבו שרבינו האי גאון נשאל איך יתכן שעד שרבי אבהו תיקן כן לא היו ישראל יוצאים ידי חובת תקיעת שופר, והשיב שקודם שתיקן רבי אבהו המנהג בישראל היה שחלק עושים את התרועות יבבות קלות שהם הנקראים תרועה, וחלק עושים את התרועה יבבות כבדות שהם הנקראים שברים, ושניהם יצאו ידי חובה, כי התרועה כשירה בין אם היא קלה ובין אם היא כבדה, אלא שהאנשים ההדיוטות היו חושבים שיש ביניהם מחלוקת, ורבי אבהו תיקן שכל ישראל יהיו עושים מעשה אחד להורות שאפשר לצאת ידי חובה בין בשברים ובין בתרועה, וכתב הב"י שכן כתב הריטב"א בתשובה [סימן כ"ט], ולפי"ז מעיקר הדין אפשר לצאת בין בשברים ובין בתרועה וסדר התקיעות הוא מדרבנן.

אולם כתב הב"י שמדברי הרמב"ם משמע שסובר שיש ספק בתרועה אם היא גניחה או יללה, והוא ספק דאורייתא גמור, שהרמב"ם [פ"ג מהל' שופר ה"ב – ה"ג] כתב וז"ל "תרועה זו האמורה בתורה נסתפק לנו בה ספק לפי אורך השנים ורוב הגליות ואין אנו יודעים היאך היא, אם היא היללה שמיללין הנשים בנהייתן בעת שמיבבין, או האנחה כדרך שיאנח האדם פעם אחר פעם כשידאג לבו מדבר גדול, או שניהם כאחד

רב האי גאון שמעיקר הדין כל התרועות כשרות, והטעם שתוקעין את כולם הוא כדי שלא תהא התורה כשתי תורות בעיני ההדיוטות, וזה שייך רק בחילוק הניכר כגון אם שברים או תרועה, אבל נשימה אחת וב' נשימות שאינו ניכר, אין צריך לעשותן מפני ההדיוטות.

ולהלכה כתב הב"י שהיה נראה להנהיג לעשותן בנשימה אחת כיון שבזה לכו"ע יצא, משא"כ אם עשאו בב' נשימות לדעת הרא"ש ודעימיה משמע שלא יצא יד"ח. וכ"כ הריב"ש [סימן ט"ל].

וכתב הב"י להוכיח שאם עשאו בנשימה אחת לכו"ע יצא, מהא דאיתא בירושלמי [פ"ד ה"י] תקע והריע ותקע בנפיקה אחת יצא, ובוודאי ההפסק שבין השברים לתרועה לא עדיף מההפסק שבין התקיעה לתרועה, ואע"ג שר"ת כתב שגנוחי וילילי בחדא נשימה לא עבדי אינשי, ה"נ תקיעה ותרועה בחדא נשימה לא עבדי אינשי ואעפ"כ יצא יד"ח. וכ"ש הוא דאם בתקיעה ותרועה שהם חלוקים זה מזה שהתקיעה היא סימן שמחה, והשברים ותרועה הם סימן בכי ויללה, עשאו בנשימה אחת יצא, כ"ש בשברים ותרועה ששניהם סימן בכי ויללה, אבל לדעת הרא"ש אם עשאו בב' נשימות לא יצא שהרי זה כמו שהפסיק בשברים עצמם או בתרועה עצמה שלא יצא ידי חובה, כיון שאינם מצטרפים זה לזה ואין להם שיעור.

אולם כתב הב"י שהתרומת הדשן [שו"ת סימן קמ"ב] סובר שלדעת ר"ת אם עשאו בנשימה אחת לא יצא, ודחה את הראיה מן הירושלמי, משום שתקיעה ותרועה באים בשביל שני דברים, התקיעה בשביל דין תקיעה והתרועה בשביל דין תרועה, וממילא הם מחולקין ועומדין, ואין צריך לעשותן בב' נשימות כדי לחלקן, אבל שברים ותרועה ששניהם עומדים בשביל התרועה, צריך לחלקן לב' נשימות בשביל שיהיו מחולקין.

ולכן כתב הב"י שבתקיעות דמיושב יעשה השברים תרועה בנשימה אחת, ובתקיעות דמעומד יעשה בב' נשימות לצאת אף לדעת התרומת הדשן שלר"ת אין יוצאין בב' נשימות.

וכן פסק להלכה השו"ע [סימן תקצ"ז ס"ד] וז"ל "שלשה שברים צריך לעשותם בנשימה אחת, אבל שלשה שברים ותרועה דתשר"ת יש אומרים שאין צריך לעשותם בנשימה אחת, והוא שלא ישהה בהפסקה יותר מכדי נשימה, ויש אומרים שצריך לעשותם בנשימה אחת, וירא שמים יצא ידי כולם, ובתקיעות דמיושב יעשה בנשימה אחת ובתקיעות דמעומד יעשה בשתי נשימות". עכ"ל. אולם הרמ"א כתב "והמנהג הפשוט לעשות הכל בשתי נשימות ואין לשנות".

וכתב המשנ"ב [ס"ק י"ח] שאף לדעה שצריך לעשותן בנשימה אחת לא יתקע שברים תרועה בכח אחד בלי שום הפסק, אלא יפסיק מעט רק שלא יהיה בכדי נשימה בינתיים.

האנחה והיללה שדרכה לבא אחריה הן הנקראין תרועה, שכן דרך הדואג מתאנח תחלה ואחר כך מילל, לפיכך אנו עושין הכל". וסיים הרמב"ם "נמצא מנין התקיעות שלשים כדי להסתלק מן הספק". ומשמע מלשון זו שיש ספק גמור מה היא התרועה, וכתב הב"י שכן נראה מלשון הסמ"ג [עשין מ"ב קי"ח ע"ד].

תקע בראשונה ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת...

בדין זה נחלקו הראשונים, הרא"ש כתב בתחילה שיש מחלוקת בין ההבלי לירושלמי בפירושו, שלדעת הירושלמי אם האריך בתקיעה אחרונה של תשר"ת בשביל שיעלה לו אף לתקיעה ראשונה של תשר"ת, אינה עולה לו תקיעה זו לא לסדר תשר"ת ולא לסדר תשר"ת. ומה שכתוב במשנה אין בידו אלא אחת ומשמע שאחת מיהא יש בידו, לא קאי על התקיעה האחרונה של התשר"ת אלא עלהתקיעה הראשונה של תשר"ת. ודעת הבבלי שאף התקיעה האחרונה של תשר"ת עולה לו כתקיעה אחת אלא שאינה עולה לו כשתי תקיעות, אך בסוף מסיק הרא"ש שגם לדעת הבבלי אינה עולה לו כלל. ודעת הרמב"ן שאף להירושלמי עולה לו התקיעה האחרונה לתקיעה אחת. והר"ן תמה על הרמב"ן בפירוש הירושלמי, ונוקט שלהירושלמי לא עלתה לו תקיעה אחרונה כלל, והטעם משום דכמתעסק דמיא, ובדעת הבבלי הסתפק הר"ן.

ולהלכה פסק השו"ע [סימן תקצ"ז ס"ו] "אם האריך בתקיעה אחרונה של תשר"ת כשיעור שתי תקיעות, כדי שתעלה לשם תקיעה אחרונה של תשר"ת ובשביל הראשונה של תשר"ת, לא עלתה לו אלא בשביל תקיעה אחת, ויש אומרים שאפילו בשביל אחת לא עלתה לו". ע"כ.

וכתב המשנ"ב [ס"ק כ"ד] בטעם הדעה הראשונה שעולה לו התקיעה לתקיעה אחרונה של תשר"ת, ולא לראשונה של תשר"ת, דהוא לפי שכל תקיעה צריך להיות לה ראש וסוף, ואם נחלק תקיעה זו לשני תקיעות כמו שחשב התוקע אין כאן ראש לתקיעה אחרונה, ואין כאן סוף לתקיעה ראשונה, ולפיכך אין לנו לילך בתר מחשבתו כלל, אלא חושבים תקיעה זו לתקיעה אחת ארוכה, וממילא היא עולה לו לאחרונה של תשר"ת.

ובטעם הדעה האחרונה שאינה עולה לו כלל, כתב המשנ"ב [ס"ק כ"ה] שטעמם הוא לפי שאולינן בתר מחשבתו ומחלקינן התקיעה לשתיים, וממילא אין לו כלום דלתקיעה האחרונה של תשר"ת אין סוף, ולתקיעה הראשונה של תשר"ת אין ראש.

וכתב עוד בשם האחרונים שלדעה זו הפסיד כל הבבא, דהא הפסיק בקול אחר שלא כדין, וצריך לחזור ולתקוע תשר"ת, אך לדינא אין נפ"מ בזה כיון שהעיקר כדעה הראשונה.

והרמ"א כתב "ואם תקע תקיעה אחת בין שני סדרים והתנה שאיזה מן הסדרים הוא הנכון תעלה לו אותה תקיעה יצא".

וביאר המשנ"ב [ס"ק כ"ו] וז"ל "ר"ל שתקע תשר"ת ש"ת, והתנה בתקיעה אחרונה של תשר"ת שאם זה הסדר הוא הנכון תעלה לו התקיעה בשבילו, ואם הסדר של תשר"ת הוא הנכון יעלה לו תקיעה בשבילו, כי הלא מדין התורה סגי בסדר אחד, רק מפני שאין אנו יודעין איזה סדר הוא הנכון אנו תוקעין כולם וכנ"ל בריש הסימן, ולכן יצא בדיעבד ע"י תנאו, ומ"מ לכתחלה לא רצו חז"ל לתקן כך שיתקע רק תשר"ת ש"ת ר"ת כדי שלא יטעו לומר שאין צריך אלא ש"ת או תרועה תקיעה". ע"כ.

שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא...

כתב הב"י בשם רבינו ירוחם שיצא בדיעבד אע"ג שהסיח דעתו, אבל לכתחילה לא יעשה כן. וכן פסק המשנ"ב [סימן תקפ"ח ס"ק ו']. וכתב המשנ"ב [שם] בשם המג"א דזהו רק כששהה ביניהם שלא במקום אונס, אבל בשהה באונס אפילו אם שהה רק כדי לגמור את כל הסדר יחזור לראש לפי דעת הרמ"א [סימן ס"ה].

כתב הב"י בשם המ"מ [פ"ג מהל' שופר ה"ב ה"ג] דהא דאמרינן שאם שמע תשע תקיעות בתשע שעות יצא הוא דווקא בשלא הפסיק ביניהם בקול שופר שאינו מן הראוי באותה בבא, כלומר שאם היה שובע בבבת תשר"ת ושמע תקיעה ואחריה שברים ובין שברים לתקיעה שמע תרועה לא יצא, וכן הדין בכל הבבות שאע"פ שאין השהיה פוסלת, הפסקה בקול שופר שאינו מן הראוי פוסלת. והמ"מ פירש שכן היא גם דעת הרמב"ם, וכן כתב הרמב"ן. ומדברי הר"ן נראה שר"ת והרשב"א חולקין ע"ז, ומכל מקום כתב הר"ן דיש לחוש ולהחמיר כדברי הרמב"ן.

ולהלכה כתב השו"ע [סימן תקפ"ח ס"ב] "שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא, ואפילו הם מתשעה בני אדם תקיעה מזה ותרועה מזה ותקיעה מזה, ויש אומרים דדוקא כשלא הפסיק ביניהם בקול שופר שאינו ראוי באותו בבא". ע"כ.

וכתב המשנ"ב [ס"ק ז'] דדעת הי"א דס"ל דזה גרע מהיסח הדעת ושיחה, דבעינן שיהיה תרועה באמצע ותקיעה לפניה ולאחריה, וכשמערב קול אחר מתקלקל הסדר, ואע"ג דהוא בעצמו לא תקע מ"מ הרי כיון לצאת, וכתוקע עצמו דמי, וצריך לחזור על אותו הסדר, ומ"מ לא יברך כיון שאין דין זה לכו"ע.

עוד כתב [ס"ק ח'] דהאחרונים הסכימו שלפי דעת השו"ע [סימן תקצ"ז ס"ח] דאפילו בהכפיל השברים או התרועה שתי פעמים הוי הפסק, ה"ה הכא בשמע שני שברים או שתי תרועות זה אחר זה וכיון לצאת ג"כ מפסיד כל השלוש קולות, וצריך לתקוע מחדש.

מט' בני אדם כאחד לא יצא [גי' רש"י יצא] תקיעה מזה ותרועה מזה יצא ואפילו בסירוגין ואפילו כל היום כולו...

רש"י כתב על ט' בני אדם כאחד דגרסינן יצא, דהא אמרינן לעיל [דף כ"ז ע"א] דתרי קלי דשופר משתמע מחמת החביבות,

אולם הרי"ף הרמב"ם [פ"ג מהל' שופר ה"ו] הרא"ש [סימן י"ג] והר"ן כתבו דלא יצא, ואע"פ ששומע את קול שניהם. וכתבו הרא"ש והר"ן שהטעם הוא שאע"פ ששומע את שניהם לא יצא, משום שהוא צריך לשמוע על הסדר תקיעה ותרועה ותקיעה, וכאן לא שמענו לא על הסדר.

ולהלכה פסק השו"ע [סימן תקפ"ח ס"ב] שלא יצא וז"ל "שמע תשע תקיעות מתשעה בני אדם שתקעו כולם כאחד לא יצא, שאין כאן פשוטה לפניו ופשוטה לאחריה". עכ"ל. וכתב המשנ"ב [ס"ק ט'] דמ"מ לא הפסיד את הברכה אם לא הפסיק בדבר אחר. עוד כתב דיש אומרים שעכ"פ ידי תקיעה אחת יצא, וצריך להשלים עליה שמונה קולות מתרועה ואילך, וי"א דאפילו ידי תקיעה אחת לא יצא, וצריך להתחיל מחדש את כל התשעה קולות.

תקיעות וברכות של ר"ה ושל יוה"כ מעכבות...

הר"ן פירש בזה ב' פירושים א. שאם יודע אחת מן הברכות כגון מלכויות, ואינו יודע זכרונות וכיו"ב לא יברך כלל, דהברכות מעכבות זו את זו. וכן אם יודע תקיעה ואינו יודע תרועה או יודע תרועה ואינו יודע תקיעה לא יתקע, דהתקיעות מעכבות זו את זו, אבל אם אינו יודע לברך יתקע, וכן אם אינו יודע לתקוע יברך, דאין הברכות והתקיעות מעכבות אחת את השניה. ב. סדר הברכות מעכב, שאם הקדים זכרונות למלכויות וכיו"ב ששינה הסדר לא יצא. וכן סדר התקיעות מעכב שאם הקדים התרועה לפני התקיעה הראשונה וכיו"ב ששינה הסדר לא יצא. וזהו רק בכל סדר בפני עצמו, אך התשר"ת אינו מעכב את התשר"ת, וכן כיו"ב. והרא"ש [סימן י"ד] והטור [סימן תקצ"ג] פירשו כפירוש הראשון של הר"ן.

ולהלכה פסק השו"ע [סימן תקצ"ג] כפירוש הראשון של הר"ן, ולא הזכיר שסדר הברכות מעכב [אך אפשר שהוא מודה בזה] והמשנ"ב [ס"ק ה'] כתב בשם המ"א [ס"ק ד'] שסדר הברכות מעכב, ואם שינה הסדר צריך לחזור ולהתפלל.

וכתב המ"א [ס"ק ב'] דמלשון השו"ע "ברכות של ראש ויוה"כ מעכבות זו את זו", משמע שבשאר ימות השנה אין הברכות מעכבות זו את זו, ואם יודע ברכה אחת יאמרנה, וכתב שכן משמע בגמ', והביאו המשנ"ב [ס"ק ב'], ובביאור הלכה כתב שהנהיר שלום והא"ר פליגי על המ"א, אולם כתב בביאור הלכה ובמשנ"ב שגם לדעת המ"א אינו יוצא בזה ידי חובת תפילה גמורה מדרבנן, ואם אח"כ יכול להתפלל כל התפילה צריך להתפלל וגם לומר ברכה זו, רק שמ"מ אם אינו יודע רק ברכה אחת יאמרנה ויצא ידי חובת מצות תפילה מדאורייתא שסגי לה בבקשה אחת.

לא אמרו אלא בחבר עיר...

כתב השו"ע [סימן תקצ"ב ס"ב] "יחיד אינו מפסיק לתקוע בברכות ואפילו יש לו מי שיתקע לו". ע"כ. וכתב הרמ"א אלא תוקעים לו קודם שיתפלל מוסף, ואין צריך לתקוע לו שנית". ומקורו מהכל בו [הובא בב"י] שדייק ממה דאמרינן בירך ואחר

כך נתמנהלו שופר משמע שאם נתמנה לו שופר קודם תוקע קודם הברכות.

ויחיד שלא תקע חבירו תוקע לו ויחיד שלא בירך אין חבירו מברך עליו...

בדין זה נחלקו הראשונים, דעת הטור [סימן תקצ"ד] בשם הרי"ף גיאת ורב שרירא גאון, שאפילו מי שאינו בקי אינו יכול לצאת בתפילת חבירו, ואע"פ שבשאר הדברים אמרינן סופר מברך ובור יוצא, זהו דווקא בברכת המזון ובברכת המצות, שנהגו להשמיען אפילו ליחיד, משא"כ בתפילה שלא נתקנה אלא בלחש, ומי שאינו בקי ורוצה לצאת ידי חובת תפילה מחבירו צריך חבירו להיות שליח ציבור. ודעת הר"ן והמרדכי [סימן תשכ"א] שמה שאמרו בגמ' אין חבירו מברך עליו, זהו דווקא ביועד לברך, אבל אם אינו יודע לברך יכול לצאת בתפילת חבירו. וכתב הר"ן שאע"פ שבשאר ברכות יכול להוציא אפילו את הבקי, מ"מ איתא בירושלמי [ברכות פ"ג ה"ג] דבברכת המזון ק"ש ותפילה אינו יכול להוציא, והטעם בתפילה משום דמסתברא שכל אחד יבקש רחמים על עצמו. ז

להלכה נחלקו השו"ע והרמ"א, השו"ע [סימן תקצ"ד ס"א] כתב "יחיד שלא תקע חבירו יכול לתקוע לו להוציא ידי חובתו אבל יחיד שלא התפלל תשע ברכות אין חבירו יכול להוציא". עכ"ל. ומשמע דאפילו מי שאינו בקי לא יכול לצאת בתפילת חבירו, וכדעת הטור, אולם הרמ"א כתב "ויש חולקים ואומרים דאם לא יכול להתפלל, חבירו יכול להוציא בתפלתו". עכ"ל. וזה כדעת הר"ן ודעימיה.

שתי עיירות באחת תוקעין ובאחת מברכין הולכין למקום שתוקעין ואין הולכין למקום שמברכין...

כתב המשנ"ב [סימן תקצ"ה ס"ק ב'] דאפילו ביום טוב שני שהתקיעות דרבנן ילך למקום שתוקעין י. וכתב עוד דכל שכן שמוטב להתפלל ביחיד ולשמוע התקיעות, מאשר להתפלל בציבור ולהפסיד התקיעות. עוד כתב דאם יש בעיר אחד שופר ורוצה לילך למקום שמתפללין, ולשלוח עכ"ל שיביא לו השופר והוא חוץ לתחום, ויכול לקיים שניהם שרי, דתחומין דרבנן והוה ליה שבות דשבות במקום מצוה דשרי.

ו ואפשר שהטעם הוא מפני שתקיעות הם דאורייתא, ואף ביו"ט שני מ"מ עיקרן דאורייתא, וברכות עיקרן דרבנן, ויש להקדים דאורייתא לרבנן.

ז ונראה שמחלוקתם תלויה בשאלה אם ברכת המזון דינה כשאר ברכות או גריעה מהם דעת הר"ן דהיא גריעה משאר ברכות וכמ"ש בירושלמי ואעפ"כ אמרו עליה שסופר ומברך ובור יוצא ובהכרח שזה מייירי בשאינו בקי ומינה דה"ה תפילה שהיא רחמי שאע"פ שאינו מוציא את הבקי מוציא את שאינו בקי. אולם דעת הטור ודעימיה שבהמ"ז דינה כשאר ברכות ובה דווקא אמרו סופר מברך ובור יוצא אבל בתפילה אין סופר מברך ובור יוצא.

ח ונראה שהטעם הוא משום שעיקרו דאורייתא.

עוד כתב [ס"ק ג'] אם באחת נמצא תוקע הגון, אך המתפללים שם אינם הגונים, ובאחת מתפללים הגונים והתוקע אינו הגון, ילך למקום שהתוקע מומחה וכשר דהתוקע מוציאו ידי חובתו מה שאין כן בתפילה אינו מוציאו ידי חובתו.

דף ל"ה

מודים חכמים לר"ג בברכות של ר"ה ושל יוה"כ...

נחלקו הראשונים אם הש"צ מוציא ידי חובה בכל הברכות של תפילת מוסף, או רק במלכויות זכרונות ושופרות, וצריך היחיד להתפלל את תפילת מוסף בלחש בלי מלכויות זכרונות ושופרות, ואח"כ לשמוע מהש"צ ג' ברכות אלו.

הר"ן סובר שאין ש"צ מוציא את הרבים אלא במלכויות זכרונות ושופרות, ולא בשאר הברכות, ופירש כן מ"ש הרי"ף בשם הירושלמי וז"ל "הלכה כר"ג באילין תקיעתא והוא שישנן שם מראש התפילה", והיינו שאין ש"צ מוציא את הרבים אלא בברכות שתוקעין בהם שהן מלכויות זכרונות ושופרות, ואעפ"כ מי שרוצה לצאת באלו הברכות מהש"צ אע"פ שהתפלל את השבע ברכות בלחש צריך לשמוע מהש"צ מתחילת התפילה ועד סופה. אולם הב"י כתב שמדברי הטור והרמב"ם משמע שסוברים שש"צ מוציא את הרבים בכל תפילת מוסף, ולא רק במלכויות זכרונות ושופרות, וכן משמע מלשון הגמ' שאמרו הלכה כר"ג בברכות של ר"ה ויוה"כ, ומשמע דבכל הברכות מוציא ידי חובה ולא רק במלכויות זכרונות ושופרות, ומ"ש הירושלמי הלכה כר"ג באילין תקיעתא היינו בכל תפילת מוסף שתוקעין בה.

הטור [סימן תקצ"א] פסק ששליח ציבור מוציא את הרבים ידי חובתן בר"ה ויוה"כ, וזהו למי שנמצא בבית הכנסת ושומע ממנו התפילה מראש ועד סוף, ומי שהוא אנוס כגון העם שבשדות וזקן וחולה נפטר אפילו אם לא שומע ממנו את התפילה.

ומכל מקום כתב הטור שאין נכון למי שנמצא בבית הכנסת לצאת ידי חובה מהש"צ, כיון שצריך לשמוע ממנו כל מילה, ואם חיסר אפילו מילה אחת שלא כיון בה לא יצא ידי חובתו, ואין כל אדם יכול לעמוד בזה. וכ"ש לפי דעת בעל העיטור שאין ש"צ פוטר אלא מי שאינו בקי, אבל הבקי אין ש"צ פוטר, ולכן כתב הטור שטוב שכל יחיד ויחיד יתפלל בביתו.

והב"י תמה על דעת בעל העיטור, שהגמ' פסקה הלכה כר"ג, ומפורש בגמ' שלדעת ר"ג ש"צ מוציא את גם את הבקי, ועוד הקשה דשאינו בקי גם בשאר ימות השנה מוציא, ופירש הב"י דבעל העיטור מפרש שהחילוק בין העם שבשדות למי שבעיר, הוא אפילו אם באו לבית הכנסת, שאינו מוציא את מי שבעיר, ומה דאיתא בגמרא שמוציא את מי שאינו בקי היינו אם הוא מן העם שבשדות ובא לבית הכנסת ושמע את הכל התפילה מהשליח ציבור.

הרמב"ם [פ"ח מהל' תפילה ה"ט ה"י] כתב סתם ששליח ציבור מוציא את הרבים ידי חובתן בברכות של ר"ה ויוה"כ, ולא חילק

בין מי שבעיר לעם שבשדות, ותמה עליו הב"י למה לא חילק בזה, וביאר שהרמב"ם סובר שהחילוק בין מי שבעיר לעם שבשדות, הוא רק בשאר ימות השנה לדעת ר"ג שש"צ מוציא את הרבים ידי חובתן, שאינו מוציא את מי שבעיר שהיה לו ללמוד, ואת העם שבשדות מוציא שלפי שטרודין במלאכתן אינם צריכים ללמוד, אבל בתפילות ר"ה ויוה"כ שהם ארוכות אף מישבעיר ש"צ מוציאו ידי חובתו.

ולהלכה כתב השו"ע [סימן תקצ"א ס"א] "יתפללו הציבור בלחש תפילת מוסף תשע ברכות, ושליח ציבור יתפלל גם כן עמהם בלחש". וכתב המשנ"ב [ס"ק א'] לאפוקי באיזה פוסקים שסוברים שבלחש לא יתפללו רק שבע ברכות כמו בשחרית. ולפי מה שנתבאר מהב"י, נראה לכאן שמעיקר הדין היה אפשר לשמוע את הברכות מהש"צ, והשו"ע לא כתב כן כיון שקשה לכוון בכל מילה, וגם לחוש לשיטת בעל העיטור.

כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמור שוב אינו צריך...

רש"י פירש שזה קאי על תפילת המוספין שאם אמר כן אינו צריך להזכיר את פסוקי המוספין, ובשם רבותיו פירש שזה קאי על פסוקי מלכויות זכרונות ושופרות, והקשה ע"ז רש"י, שזה דלא כריב"נ שהצריך ג' פסוקים, ולא כרבנן שהצריכו י' פסוקים, ור"ת [הובא בתוס' ד"ה אילימא וברא"ש סימן י"ד] תירץ דמה שהצריכו י' פסוקים או ג' פסוקים, הוא היכן שהתחיל לומר אפילו פסוק אחד, אבל אם לא התחיל אלא אמר ובתורתך כתוב לאמור, א"צ לומר כלל פסוקים, והטעם משום שכולל גם את הנ"ך בכלל ובתורתך, אבל אם התחיל לומר פסוק אחד גילה בדעתו שאינו רוצה לכלול כולה בכלל.

והר"ן פירש שרב חננאל אמר רב סובר כדעת ריב"נ, שאם אמר שלש שלש יצא, ולכן אם אמר כי המלכות שלך היא, ולעולמי עד תמלוך בכבוד, ככתוב בתורתך, וכן כתוב בדברי קדשך, וכן כתוב על ידי הנביאים יצא כאילו הזכיר שלשה פסוקים למלכויות זכרונות ושופרות. וכן פירש הרמב"ן [הובא במ"מ].

והרמב"ם [פ"ג ה"ח] כתב שאפילו אמר ובתורתך כתוב לאמור ואמר פסוק אחד של תורה יצא ותמה עליו הר"ן דזה דלא כריב"נ ולא כרבנן, והמ"מ כתב שהרמב"ם מפרש שזה כריב"נ ומה שאמר רבי יוחנן בן נורי שאם אמר שלש שלש מכולן יצא, היינו אם אמר פסוק אחד למלכויות פסוק אחד לזכרונות ופסוק אחד לשופרות, ורב חננאל בא לפרש שאותו פסוק צריך להיות משל תורה דוקא, וכתב שמדברי הגאונים משמע כפירוש זה.

ולהלכה כתב הרמ"א [סימן תקצ"א ס"ד] "מיהו אם לא התחיל בשום פסוק רק אמר ובתורתך כתוב לאמור יצא". וכתב המ"א [ס"ק ו'] שהאידנא שוויה עליה חובה ולכתחילה צריך לומר כולם, ורק בדיעבד יצא, ולכן כתב הרמ"א יצא שהוא לשון דיעבד. עוד כתב המ"א [ס"ק ה'] שצריך לומר גם ובדברי קדשך ועל ידי עבדיך הנביאים, וכן כתב המשנ"ב [ס"ק י"א]. ועכ"פ מבואר ברמ"א שפסק כפירוש ר"ת.